

MedieKultur 23

1995

© Forfatterne og Mediekultur

Omslag: John Adam Linneballe, MAA, IDD

Tryk: Werk's Offset, Aarhus

ISSN 0900-9671

Redaktion

Ib Bondebjerg (gæsteredaktør)

Lisbet Borker, Øregård Gymnasium

Hanne Bruun, Aarhus Universitet

Stig Hjarvard, Københavns Universitet

Per Jauert, Aarhus Universitet

Jørgen Poulsen, Roskilde Universitetscenter

Kim Schrøder, Roskilde Universitetscenter (ansvarshavende)

Anne Tortzen, Miljøministeriet

Redaktions- og tidsskriftadresse

MedieKultur

Fibigerstræde 16

9220 Aalborg Ø

Tlf. 9815 8522, lok. 2974, kl. 8.30-15.30

Giro

4 10 62 96

Priser

Abonnement for 1993/94 (nr. 21+22): 160 kr, 1994/95 (nr. 23+24): 160 kr.

Enkeltnumre: 90 kr.

MedieKultur nr. 1, 2, 3, 10, 14, og 15 er udsolgt (se temaoversigten bagerst i dette nummer)

Ved køb af mindst 5 numre i samme bestilling: 50 kr. pr. eksemplar.

Tidligere numre af det gamle *Massekultur og medier*: 30 kr. pr. eks.

Abonnement og enkeltnumre bestilles ved at indbetale beløbet på ovennævnte giro og angive de ønskede numre.

Udgiver

Sammenslutningen af Medieforskere i Danmark

Indledning

Filmen har på mange måder været stedmoderligt behandlet på *MedieKulturs* sider, som mest har orienteret sig mod de elektroniske og trykte medier samt adskillige aspekter forbundet med disse medier. Men med dette temanummer ønsker vi at sætte fokus på filmmediet og det er der en række aktuelle grunde til.

For det første fejrer filmmediet i år 100 års jubilæum. Den 28. december 1895, hvor Auguste og Louis Lumière for første gang viste deres film for et betalende publikum i Paris, betragtes som filmens officielle fødselsdag. Publikum strømmede til for at opleve dette nye fænomen, og Lumièrebrødrenes cinematograf blev solgt verden over. Omkring filmen voksede en industri op både i Europa og i USA, og filmen er stadig en del af en national og specielt international medieindustri med store økonomiske interesser tilknyttet. Men først forholdsvis sent opnår filmmediet den status som selvstændig kunstart, mange idag forbinder det med.

At filmen idag, specielt fra det etablerede kulturlivs synsvinkel, betragtes som en selvstændig kunstart viser sig blandt andet ved, at Sonning Prisen sidste år gik til den polske filminstruktør Krzysztof Kieslowski. Filmen er med andre ord på vej ind på det kulturelle parnas, og en af årsagerne er, at filmen har fået små brødre nemlig TV-mediet, video og computeren, som på mange måder har overtaget filmens rolle som kulturelt skræmmebillede i den kulturpolitiske debat.

Netop filmens forhold til de små brødre – og her specielt TV-mediet – blev der med licensforliget i 1993 sat spotlys på. Ekstrabevillingen til DR og TV 2 på 180 millioner kroner over de følgende 4 år var og er tænkt som en saltvandsindsprøjtning til en skrantende dansk filmproduktion og kan ses som en erkendelse af, at TV i højere grad end biografen er ved at blive den visuelle fiktions første vindue, hvis man ønsker at nå et stort publikum. Samtidig har de øgede ressourcer krævet konkret samarbejde mellem film- og TV-branchen i Danmark, som ellers har haft et noget anspændt forhold til hinanden.

Det noget anspændte forhold mellem film- og TV-branchen i Danmark har på mange måder

haft sin pendant i de forskningsmæssige og undervisningsmæssige miljøer, hvor der først inden for de seneste år er sket en vis opblødning af fronterne. At filmen i høj grad betragtes som en del af det samlede mediemæssige udbud og ikke blot som et højkulturelt modstykke til andre visuelle udtryksformer kan konkret ses i den enorme interesse i både gymnasieskolen og på universiteterne for fag, hvor begge medier indgår. Interessen for film og andre visuelle udtryksformer har sandsynligvis aldrig været større, så jubilæren har sikkert et langt liv foran sig.

Vi har med denne række af aktuelle grunde in mente ønsket at belyse filmmediet ud fra følgende synsvinkler: I den indledende artikel, *Mellem lyst og pligt*, skriver Peter Schepelern om den danske filmkulturs udvikling fra den første spæde begyndelse til idag. I løbet af sin 100-årige historie har filmen tilkæmpet sig en vis accept fra det etablerede kulturlivs side, påviser artiklen, men fuld ligeberettigelse med gamle, etablerede kunstarter som f.eks. litteraturen, teateret, billedkunsten og musikken har den endnu ikke opnået. Perspektivet udvides, både institutionelt og geografisk, med næste artikel, *Film- og TV-produktion i USA og Danmark*. Redningsplanken for en trængt dansk filmbranche består ifølge Poul Erik Nielsen ikke i, at filmen forsøger at erhverve sig en plads på det finkulturelle parnas, men at den tager ved lære af den amerikanske filmindustri og indgår i et tættere samarbejde med det konkurrerende medie, TV, for sammen med TV at arbejde frem mod udviklingen af nye vurderingskriterier for såvel finkulturelle som populærkulturelle produkter inden for begge medier.

Den næste artikel har handler om en filmteoretisk tilgangsvinkel, som i de senere år har markeret sig stærkt. Det drejer sig om en filmhistorisk trend, der på mange måder skaber fornyet diskussion og brud med film- og medievidenskabelig forskning, som den hidtil har formet sig. Casper Tybjergs artikel, *Om filmteori og filmhistorie*, gennemgår og forholder sig kritisk til en række nyere filmhistoriske værker og teorier, som forfatteren for en stor dels vedkommende betragter som upræcise og abstrakte, fordi de enten undslår sig en beskrivelse

af de konkrete film eller overbetoner det blot formelle i filmhistorien.

Vi slutter temanummeret af med Erik Svendsens artikel, *Kieslowskis trikoloretrilogi*, hvor Krzysztof Kieslowskis seneste film, *Blå, Hvid og Rød* analyseres ud fra en klassisk auteursynsvinkel. Forfatteren argumenterer for, at der er en gennemgående tematik i filmene, som peger i retning af, at trilogien meget vel kan vise sig at blive det sidste værk fra instruktørens hånd, sådan som Kieslowski også selv har proklameret. God læselyst!

Redaktionen

Rettelse: Redaktionen beklager, at der i *Mediekultur* nummer 22, Tema: *Medieteori*, er sket en fejl i anmeldelsessektionen. Hanne Bruun står som forfatter til anmeldelsen af Michael Skovmand and Kim Schrøder (ed.): *Media Cultures. Reappraising Transnational Media*. Routledge 1992. Det er derimod Poul Erik Nielsen, Forskningsrådsstipendiat, Informations- og medievidenskab, Aarhus Universitet, der har anmeldt bogen.

Mellem lyst og pligt: Filmkultur og filmkritik i Danmark

Af Peter Schepelern

Filmen står måske idag for de fleste, som det af de audiovisuelle medier der er tættest på at repræsentere kunsten. Men sådan har det ikke altid været. Som alle andre nye medier måtte filmen først igennem en lang historisk fase, hvor den nærmest blev betragtet som en trussel mod kulturen, indtil den i dag er blevet en statsbeskyttet filmkultur. I denne artikel skriver Peter Schepelern oplagt og underholdende om den danske filmkulturs udvikling fra skadelig kultur til kunst, og samtidig fortæller han historien om kritikken og teorierne om filmen fra starten til i dag i lyset af de store ideologiske og kulturelle bevægelser og i relation til de andre kunstarter. Hans konklusion er, at filmen i dag har erhvervet respektabilitet i det etablerede kulturlivs øjne, men stadigvæk ikke har fået ligestilling.

Filmen arriverer midt i den vestlige kulturs fin-de-siècle som en triumf for mekanisk og teknologisk formåen. Det er den første maskinelle kunstart, modtaget med begejstring af det oplevelseshungrende publikum, men hovedsagelig afvist, foragtet og frygtet af det konventionelle kulturelle establishment. De tidlige filmdebatter fokuserede symptomatisk på filmens maskinelle karakter, der fremstår som et mindreværdigt modstykke til de gamle kunstarters åndelighed. Angrebene fra den litterært orienterede kultur mod filmens billedmaskine, der – med Walter Benjamins berømte betegnelse – markerer »kunstværket i den mekaniske reproducerbarheds tidsalder« bliver indledningen til en fast struktur i det tyvende århundredes kulturdebat, hvor hvert nyt, teknologisk baseret medium, næsten som efter en naturlov, bliver tiljuble af et massepublikum, men ofte fordømt af den elitære kulturs – dvs. den litterære kulturs – fortalere, der typisk især bekymrer sig om det ny mediums fatale konsekvenser for ungdommen.

Alle de store populære medier i dette århundrede – film, tegneserie, grammofon, radio, tv, video (og måske computeren) – udløser et fast rollespil, hvor industrien, ud fra en merkantil gi'-dem-hvad-de-vil-ha'-filosofi, forsyner det entusiastiske publikum, hvilket så modsvares af en officiel modstrategi, der søger at gøre sit til, at begejstringen ikke tager overhånd, ledsaget af et obligatorisk

kor af kulturpessimistiske advarsler, der forudser ungdommens fordærv og civilisationens snarlige undergang ud fra tesen om, at alt hvad det store publikum, især det unge, drages mod, så at sige per kulturpolitisk definition er dårligt hvis ikke direkte skadeligt – med den implicite følgeslutning, at det sunde aldrig drager, kun det usunde.

Det skisma, der markerer sig i denne debat, er generelt til stede i den vestlige kultur, hvor man – især i de seneste 150 år – kan iagttage en brydning mellem højkultur og lavkultur, mellem kunst og underholdning, mellem ordet og billedet. Man kan også se det som en brydning mellem pligt og lyst. Ligesom lysten, især den seksuelle lyst, traditionelt i vores kristent farvede kultur, har været betragtet som en lavere og mindre lødig side af mennesket end pligten, så at sige det sanselige kontra det åndelige, ses netop den stærke lystfaktor, der drager publikum mod film, tegneserie, grammofon, radio, tv, video, som symptom på disse mediers ringere værd.

Filmen i den litterære kultur

Højkulturens reaktion på det nye lavkulturelle medium deler sig i en behersket begejstring over det teknologiske vidunder og en dyb bekymring over den litterære kulturs underminering. Fra den litterære kulturs højborg kom i de første årtier advars-